

TAKÁCS IMRE

Néhány szó a jeltisztaságról és a jövőért való jelenkoriságunk értelmezéséről*

Nem jutott el hozzám meghívó erre a tanácskozásra. *Fölkérést* mondani nem is bátorkodok. Úgy látszik, a fehérvári szervezők nem tudják, hogy foglalkozom a népművészettel, a pesti szervezők pedig azt nem tudják, hogy itt lakok. Ugyanakkor sok barátom — és harcostársam? — jött le Fehérvárra, és ők furcsálhatnák, ha nem tolnám ide a képem, és ha legalább a folyosókon nem vennék részt a vitában. Legalább a vitában, ha a tanácskozásban nem is.

Tegnap érkeztem haza Szombathelyről, és csomagjaimat se víve haza, egyenest idejöttem, itt többekkel szót is váltottam, többekkel együtt voltam aztán késő estig.

A szombathelyi vendéglátók tegnap elvittek Velembe, tehát — többek közt — Péterfy László és Tőke Imre munkásságának az eredményeivel egyazon nap kétszáz kilométeres térbeli távolságban és kétszer találkoztam.

Két témát érintek a fölszólalásomban, ezt a két témát a címben megneveztem, de közben is jelezni fogom a váltást.

A JELTISZTASÁG

Tapasztaltam már a hetvenes évek elején, első felében a főutcai tanácskozásokon is, hogy afféle okossági versenynek, versengésnek vagyok a tanúja. Témánkat, a népművészetet illetően becsületesnek és hozzáértőnek kell csak lenni. Ha ez a kettő biztos, akkor biztosított a jó eredmény. Aki a kismesterségek és az egyénileg alkotott népművészeti tárgyak megformálásában megbízható, az a népi-nemzeti erkölcs, a jövőerkölcs nézőpontjából is feddhetetlen. Vagyis, aki *morfológiailag adekvát instrumentumokat reprezentál*, a föllelt, a föllelhető *rekvizitumok reinkarnációjával* — mondom így, az európaiságra *aspirálókkal* szemben tanúsított *toleranciám manifesztálása* végett! — de folytassuk magyarul! — az a nemzetet jól szolgálja.

Hogy egyénenként vagy közösen alkotunk-e a jövőbe beillesztendő tárgyakat, eszközöket, díszítményeket, házakat, természeti erővel működő berendezéseket, gépeket — itt a Velemben tervezett fűrészalomra is gondolok —, az más és más dolog alkalmanként. A szertartásokat az ótestamentumi időben is közösen tartották meg, másrészt sokadalom és gyülekezet építette föl a templomokat, de szentírást nem lehet sokadalommal megírni, meg-

* Elhangzott egy székesfehérvári népművészeti tanácskozáson 1981-ben.

fratni. A szentírás úgy sok ember közös munkája, hogy részei mind egyéni teljesítmények ugyanakkor. Én fiú létemre nem haragudnék, ha nem lehet beleszólásom egy népi szellemű építész munkájába. A népi szellemű építész helyében sem haragudnék meg, ha más másképpen ácsol, akár láttatva szándékosan a szerkezetet, akár letakarva.

Én nem a mostani „divat”-hullám hátán, nem ennek a hullámnak az erőitől segítve jöttem ide. Soponyai nevelő voltam, amikor ötvenkilencben, hatvanban egy úttörőknek írt könyvecskében fedeztem föl a pásztorművészet *Piccassó*val egyenrangú alkotásait, freskóit, a hímes tojások *Klee*vel egyenrangú rajzolatait és színeit, a pásztorbotok *Brancusival* egyenrangú, járulékos plasztikának nevezett szobrászatát.

A zenét is e hullám előtt ismertem meg Pesovár Ferenc jóvoltából. Meglepődhetnek, még a táncokat is a hullám előtt. Kézrel hajtott asztali filmvetítő segítségével, fekete-fehér és némafilmes jegyzetelések révén. Színesben és élő muzsikával ez most mind szebben ígéz meg, de azt a meghatottságot a néma dolgozószobában — a szatmári, kalotaszegi, mezőségi, somogyi öregemberek tragikus tánca láttán —, azt a legragyogóbb műsor vagy „műsor” sem kelti bennem. Az egyszer volt. Az csak egyetlen egyszer szoríthatta meg a szívemet még a hullám előtt.

Egy fiatal költőnek nemrég azt üzentem: A költészetet lehet magunkban lovallni, és lehet meglovagolni. A költészet meglovagolásával a nemzet ügyeit eláruljuk inkább, nem szolgáljuk. A népművészet ügyét se lovagolhassa meg senki. A népművészet világa ne lehessen törtetők gyepes futtatója. Bajkeverők se boldogulhassanak a maguk megfegyelmzése nélkül a mi ügyünkben. A botrányt okozó szájára — aki a büntetést váltja ki ellenünk — bajba hozott bajtársai lesznek kénytelenek munkás kezüket szorítani.

A népművészet mint nemzeti viselkedési formánk megőrzése, helyreállítása, tisztán tartása, jövőbe szóló üzenete nincs és nem lehet, nem lesz senki ellen. A mi törekvésünk nem alkalmas semmilyen más törekvés lekicsinyítésére. És nem kicsinyítheti le a mi törekvésünket se mások törekvése.

A hozzánk csatlakozókat sok tekintetben óvnunk kell! A tanulatlan, de nagy természetes intelligenciájú ártatlan lelkűeket nem szabad — ha magunk közé hozzuk is őket — a nekik talán még idegen, számukra bukást hozó föladatakra lovallni. Nem szabad meglovagolni a novíciák és novíciusok buzgalmát. Jelenkori tevékenységünknek a személyi adottságokra visszavezethető minden alkotása — ahogy a költészetnek, mint a legszemélyesebb műfajnak járó — tapintattal kezelendő. Nagy László versébe senki se írhat be egyetlen szóttagot se. Tőke Imre szobráról senki se javasolhat le egy forgácsot se.

A végtelenül szaporítható tárgyak, eszközök esetében pedig a céhek erkölcsé az irányadó. A művész teljes jogú, az iparos pedig kötelezett.

A JÖVŐÉRT VALÓ JELENKORISÁGUNKRÓL

Én bízok a népművészetben, bízok a megerősítő erejében, de nem bízom rá magamat — mint a holnapnak dolgozó embert — mégsem. A népművészet bízta rám magát, mihelyt fölismertem az iránta való elkötelezettségemet.

A népművészet ügyét el se különítem a jelenkoriságomtól. Tisztázásul: úgy vagyok jelenkori, hogy nem feledkezem meg az ember Holdra lépéséről, a magfizikáról, a hatalmas lépésekben előretörő asztrofizikáról, az új biológiai fölismerésekről. Egy korondi tejfölösbögre díszítményéről azt írtam, hogy vi-

rágnak mutatkozó szerkezete analóg egy jövőben építendő úrállomás szerkezetével. Csakhogy az úrbéli karácsonyfadiszben lehet majd atombomba, a korondi virágminta pedig ártatlan, még a mai korondi, primadonnás díszítményekkel szemben is ártatlan, mert az én korondi tejfölbösbögrém a század elejéről való vagy múlt századi.

Az olajkutakat olyan hibákkal szivattyúzzák, amifélett Velemben is kell talán a fűrészalomban alkalmazni. A századforduló hímes tojásainak a mintázatai között — mint a lőportartók mintázatában még inkább! — a neolitikumnak a betűírást is előkészítő jeltörédei találhatók. Tehát: a barlanglakás, a cölöpház és a kozmikus kivándorlás vagy elvándorlás megvizsgálható — visszakódolható — zárványait is tartalmazza nekem a népművészet, és minden nép művészete, és éppen ezért. A héber zsoltár, a román férfitánc, a négertánc visszamegy a több millió éve élő madarak viselkedéséig — de azt nem tudom, kinek üzen és mit előre.

Gyakorlatibb dolgokat is szeretnék mondani itt. A nemzeti viselkedés nemcsak a népművészetben, de a népi — szívesebben mondanék történelmit —, tehát a történelmi viselkedésnek minden mozzanatában tisztázható.

Nem tudom, hogy a vendéglátó-iparosoknak — gondoljunk a hűtőszekrényekben körömlakk gyanánt szagosodó süteményekre! — miért nem jut eszükbe egy olyan föliratot készíttetni: *Ma a bogárdi menyecskek sütik nálunk a túrós rétest*. És persze a bogárdi menyecskeknek valóban sütniük kellene aznap a túrós rétest!

Miért írjuk a szállodák ajtajára, hogy tessen, a kocsmajókra pedig azt, hogy tolni. Egy kocsit tol az ember, az ajtót löki vagy elfordítja. „Lök be az ajtót” — mondhatnák egyik megíratlan regényemben. A lökés rosszértelmű lett, mint a kan is. Még a bika is. A mai bikaistállókra *Apaállat-istállót* írnak. Ha így megy tovább, ha a mesterséges megtermékenyítő állomások — én ezeket is vitatom — nem teszik fölöslegessé mind a bikaistállókat, akkor tíz év múlva *Apucikaállat-istállót* írnak majd.

A kakas megmentődött ettől a nyelvirtástól, de már a kanegér nem. A kanakutya sem a gazdiknál. Az Éva sem az *Évi*, *Évike*, *Évikeke* átalakulástól. Burgonyát eszünk, nem krumplit. Disznósajtot eszünk, nem préshurkát, amelyből ugyan nálunk a *h* kiesett, de a prést, a préselést a szó megőrizte. Hogy a préshurka mért sajt, én nem tudom.

Magát mondani mért sértő, azt se tudom. Pálinka helyett mért kell lehetőleg a vendéget Kurvozéval kínálni, azt se tudom. A jó francia borokból persze egy cseppet se vásárolunk. Nekünk az elegancia kell mindenhol. Így készítjük elő azt a Mohácsot — ez meglehet —, amelyikhez már szultán nincs, török népesedési robbanás sincs, bár a szaporaságuk nekik még mindig jobb. Kanizsai Dorottya temetési fáradozására ehhez a mohácsi vészhez nem lesz szükség.

Nekem a friss és meleg túrós pogácsa, töpörtyús pogácsa, a totyogó, vaníliamentes, porcukormentes túrós rétes kell a vaníliás helyett, a porcukorral meghintett helyett, a szakajtó a bombonér helyett — de ne folytassuk. Fontos volt, hogy álláspontomat fölvezoljam.

Majd ha Angliában azt írják ki, hogy *Forró Kutya*, akkor én majd kiírom azt, hogy *Hot-dog*. És így tovább. Mi közép-európaiak vagyunk, nem pedig keletiek, sem pedig nyugatiak.

Mivel csak a végre tudtam idejutni, kérem, hogy ki-ki keresse meg más alkalmait annak, hogy ezt a vázlatot tisztázhassuk.